

VUODEN 1968 MEDIAPERINTÖ

Vuoden 2008 aikana vuotta 1968 on muisteltu monin tavoin. Koska neljäkymmentä vuotta sitten tapahtui niin monta yhteiskunnallisesti ja kulttuurisesti merkittävää käännekohtaa maailmanlaajuisesti, löytyy ”hullun vuoden” puntaroinnille aineistoa. Kuitenkin erääseen merkittävään vuoden 1968 perintöön on useimmiten lähinnä viitattu sen enempää analysoimatta. Median kehityksen – *mediahistorian* – kannalta 1968 on monessa suhteessa käännteentekevä vuosi, jonka vaikutus ulottuu osin keskeisestikin 2000-luvun mediayhteiskuntaan. Luonnollisesti, kuten usein johonkin tiettyyn rajattuun ajankohtaan liittyvissä tarkasteluissa, yhteen vuoteen on mahdutettu joskus keinoitekoisesti asioita ja ilmiötä, joilla on juurensa edeltävissä vuosissa. Myös moni vuoden 1968 ilmiö sai alkunsa jo vuosia aiemmin. Silti usea mediaan liittyvä käännteentekevä muutos tapahtui vuoden 1968 aikana. Tarkastelen seuraavassa, mitä mediassa tapahtui 1960-luvulla, ja etenkin mikä oli sen rooli vuoden 1968 mullistuksissa ja liikehdinnässä. Nostan esimerkkejä niin Suomesta kuin Euroopasta ja Yhdysvalloistakin, ja linkitän mediatapahtumat viestinnän teoretisointiin ja oppihistoriaan. Useimmat mediailmiöt liittyivät politiikkaan ja liikkeisiin, mutta myös kulttuurin kannalta vuosi 1968 oli mediahistoriallisesti merkittävä. Usein nämä myös sekoittuivat, olihan kulttuuri usein hyvin poliittista tai ainakin kantaaottavaa.

Toki median roolia 1960-luvun mullistuksissa on myös tutkittu. Eräänlaisena avauksena ja pienenä klassikkona voi pitää Todd Gitlinin teosta *The Whole World Is Watching: Mass Media in the Making And Unmaking of the Left* (1980). Teoksessa tarkastellaan median roolia yhdysvaltalaisen uusvasemmiston liikehdinnässä 1960-luvulla. Gitlin, joka itsekin kuului yhdysvaltalaisen uusvasemmiston aktivistien johtoon, kirjoitti muutamaa vuotta myöhemmin myös laajemman teoksen 60-luvusta (Gitlin 1987). Siinä media oli mukana analyttisemmin kuin yleensä 60-luvun liikehdintään liittyvissä tutkimuksissa tai yleisesityksissä, joiden ilmestymisessä on voitu havaita jopa jonkinlaista sumaa menneenä vuotena. Näihin yleisesityksiin kuuluu esimerkiksi yhdysvaltalaisen Mark Kurlanskyn (2004) *1968*, joka ilmestyi suomennettuna vuonna 2008. Journalisti ja tietokirjailija Kurlanskyn näkemyksessä median roolista vuoden 1968 tapahtumissa nousee ajoittain varsin merkittävään asemaan verrattuna esimerkiksi englantilaisen kollegansa David Cauten parinkymmenen vuoden takaiseen, varsin samantyylliseen teokseen *Sixty-Eight* (1988).

Median roolin tärkeys 60-luvun mullistuksissa ei ole unohtunut kokonaan suomalaisistakaan 60-lukua käsittelevistä teoksista. Esimerkiksi journalisti Tapani Suomisen (1997) väitöskirjaan perustuvassa teoksessa *Ehkä teloi-*

tamme jonkun sivutaan median merkitystä suomalaisessa, norjalaisessa ja saksalaisessa 1960- ja 1970-luvun ylioppilasradikalismissa. Listatessaan nuorisoliikhehdinnästä tehtyjä eri selitysmalleja Suominen mainitsee yhdeksi radikalismien nopean leviämisen syyksi ”kansainvälistymisen ja tiedotusvälineiden merkityksen” (emt., 21, 48), mutta ei itse sitä kuitenkaan sen kummemmin analysoi.

Yhä mediakeskeisempi aikamme vaikuttaa luonnollisesti myös historiallisiin painotuksiin. Toisaalta mediahistoria määriteltynä tutkimusalanakin on vielä varsin nuori, joten jonkin tietyn historiallisen ajan tarkastelu median näkökulmasta tai sitä korostaen ei ole saavuttanut laajempaa kiinnostusta kuin vasta viimeisen noin viidentoista vuoden aikana.

1960-LUVUN JULKISUUDEN RAKENNUMUUTOS

1960-luvun merkittävyys median kannalta on toki tiedostettu jo aikanaan: television kiihkein leviämisvaihe ja sitä kautta ennen näkemätön merkittävyys inhimilliselle kanssakäymiselle sijoittui 60-luvulle – vaikkakin Yhdysvalloissa television yhteiskuntaa ja kulttuuria mullistava aikakausi oli alkanut jo kymmenisen vuotta aiemmin. Televisio oli 60-luvun internet: ”vallankumouksellinen massamedia” ja macluhanilaisittain ”ihmisen jatke”.

Televisiolla oli merkittävä rooli vuoden 1968 liikehdinnässä kolmella tavalla. Ensinnäkin televisio avasi nopeasti suurten ikäluokkien maailmankuvaa kertomalla maailmanlaajuisista epäkohdista satelliittien ja (ammattikäyttöisen) videonauhan mahdollistamalla nopealla tiedonvälityksellä. Ennen kaikkea kolmannen maailman todellisuus, kuten Biafran nälkäkatastrofi ja Vietnamin ”ensimmäinen televisiosota”, herättivät nopeasti kollektiivisen epäoikeudenmukaisuuden tunteen etenkin nuorten keskuudessa. Toiseksi televisio tarjosi nopeasti toimintamalleja ja loi yhtenäistä kertomusta maailman eri puolilla tapahtuvista ilmiöistä. Esimerkiksi sen jälkeen, kun amerikkalaisradikaalit olivat seuranneet televisiosta Sorbonnen yliopiston valtausta toukokuussa 1968, oli heidän oma Columbian yliopiston toinen valtauksensa toisenlainen barrikadeineen kuin alkuvuoden ensimmäinen.¹ Kolmanneksi televisio tarjosi tehokkaan julkisuuskanavan. Varsin pian aktivistit huomasivat, että mitä näyttävimmän he esiintyivät ja ottivat yhteen viranomaisten kanssa, sitä enemmän ”koko maailma katsoi” heitä.

Television tulo liittyi elimellisesti myös viestinnätutkimuksen ”ikuisuuskysymykseen” julkisuuden määrittelystä. Jürgen Habermashan (2004) näki 1960-luvun alun klassikossaan *Julkisuuden rakennemuutos* kirjoitusajan nimenomaan porvarillisen julkisuuden rapautumisaikana, jolloin televisio alkaa hallita julkisuutta. Televisio oli edesauttamassa julkisuuden *uusfeodalisoitumista*. Tämä tarkoitti paitsi yhteisöllisyyden kulutuskeskeistä palvontaa, myös paluuta hallitsijoiden henkilökohtaisen auran korostamiseen, jota ei julkisena kritisoida (emt. esim. 234, 250, 291).

Vuoden 1968 alussa kuitenkin yhdysvaltalainen media, kaupallinen televisioinkin, muutti selkeästi suhdettaan vallanpitäjiin. Alkuvuoden niin sanottu Tet-hyökkäys Vietnamin sodassa osoitti amerikkalaisille, että sotaa ollaan kaikkea muuta kuin voittamassa. Sodasta keskusteltiin tämän jälkeen kriittisesti myös valtamediassa. Vielä Korean sodan aikana 1950-luvun alussa amerikkalaiset tiedotusvälineet olivat harjoittaneet itsesensuuria. Merkittävintä oli kansakunnan

arvostetuimman journalistin Walter Cronkiten kääntyminen Vietnamin sotaa vastaan. Tämän jälkeen presidentti Lyndon B. Johnsonin hallinnon oli yhä vaikeampaa valehdella sodasta. Tämän mediakeskeisen käänteen onkin nähty saaneen istuvan presidentin luopumaan ehdokkuudestaan seuraavalle kaudelle.

On kuitenkin hyvä muistaa, ettei televisio hallinnut tiedonvälitystä edes kulkakaudellaan – kuten ei internetkään nykyään. Sähköisistä viestimistä myös radiolla oli merkittävä rooli vuoden 1968 tapahtumissa. Esimerkiksi Sorbonnen yliopiston valtauksessa Pariisiin toukokuussa riippumattomat radiokanavat *Radio One* ja *Radio Luxemburg* olivat merkittäviä kanavia mielenosoittajille. Ne toivat barrikadien taistelut pariisilaisten koteihin. Radioiden toimittajat, joiden koettiin tekevän energistä ja reilua tapahtumien seuranta, otettiin vastaan sankareina valtaajien keskuudessa (Caute 1988, 194; Tarvainen 1993, 22). Myös Puolan liikehdinnässä amerikkalaisella propagandaradio *Radio Free Europalla* oli tärkeä rooli. Vaikka puolalaiset tiesivät länsiarvoja edistävän, Itävallan Wienistä lähetetyn *Radio Free European* olleen kaikkea muuta kuin objektiivisen, saivat he sen kautta arvokasta tietoa Puolan tapahtumista. Puolalaissyntyiset toimittajat kertoivat Radio Free Europassa, kuka oli Puolassa pidätetty ja hakattu. (Kurlansky 2004, 71).²

Samaan aikaan kun televisio levisi myös ei-mediavälitteinen julkisuus eli kukoistuskauttaan esimerkiksi mielenosoitusten sekä *teach in-* ja muiden keskustelutilaisuuksien muodossa. Usein ainoita medialaitteita näillä julkisuuden areenoilla olivat megafonit. Merkittävää viestintää, etenkin Tsekkoslovakian ja Ranskan tapahtumissa, olivat myös erilaiset seinäkirjoitukset.

Etenkin uusvasemmiston harrastamat tilaisuudet olivat mielenkiintoisia julkisuuden määrittelyn kannalta. Toisaalta ne edustivat puhtaimmillaan habermasilaista ideaalia keskusteleavasta ja kriittisestä julkisuudesta, mutta toisaalta ne tapahtuivat *toiseen asteen julkisuuden areenalla* (ks. esim. Nieminen 2006, 30–31), kuten ylioppilasmaailmassa. Toki keskustelut levisivät pian paitsi valtaalehtiin myös sähköisiin viestimiin ja olivat sitä kautta osa mediavälitteistä julkisuutta. Kuitenkin tämäntyyppinen 60-lukulainen julkisuus on hyvä muistutus siitä, että median rooli julkisuuden rakentamisessa on parhaimmillaankin rajallinen.³

Askel *kansallisen julkisuuden* puolelle oli kuitenkin kevyt ja lyhyt. Tämän huomasivat ja siitä myös huumaantuivat etenkin useat vuoden 1968 tapahtumien radikaali- ja aktivistijohtajat. Media-attractiiviset yhteenotot viranomaisten kanssa tuottivat otsikoita, ja radikaaleista uusvasemmistijohtajista tuli julkikkia niin Euroopassa kuin Yhdysvalloissakin, jossa etenkin kansalaisoikeusliikkeen mustilla johtajilla oli merkittävää media-auraa; media löysi heidät ja he median. Etenkin amerikkalaisradikaalit ymmärsivät, että television kautta ei ainoastaan päästy kansan sydämiin, vaan pysyäkseen julkisuuden valokeilassa täytyi myös elää lainsuojattoman elämää.

Lainsuojattomalla elämäntyyllillä oli yhtymäkohtansa elokuvaan. Niin sanotun uuden Hollywoodin alun merkkipaaluna on pidetty vuonna 1967 ensi-iltansa saaneita Mike Nicholsin *Miehuuskoetta* (*Graduate*) ja Arthur Pennin *Bonnie ja Clyde* (*Bonnie And Clyde*). Niistä on varsin suoraan luettavissa tabujen rikkomista, auktoriteettien kyseenalaistamista ja yhteiskunnasta vieraantumista – asioita, jotka yhdistetään usein suurten ikäluokkien 60-lukuun. Etenkin *Bonnie ja Clyde*, vaikka sijoittuukin 1930-luvun lama-aikoihin, tiivistä 60-luvun radikaalien mentaliteetin. Kuten Gitlin (1987, 199) muistaa Hollywoodin ensi-illassa huu-detun kesken esityksen: *”Fucking cops!”*

Gitlin näkee jopa, että media edesauttoi oleellisesti amerikkalaisen uusvasemmiston nopeaa rappiota – etenkin vuoden 1968 demokraattien Chicagon puoluekokouksen yhteydessä tapahtuneiden massiivisten ja väkivaltaisten mellakoiden jälkeen. Toisin kuin Euroopassa, Yhdysvalloissa uusvasemmisto ei onnistunut institutionalisoitumaan mediahuomion keskipisteessä säteilleiden jippi-johtajiansa katveessa. Syntyi poliittinen paradoksi: vaikka uusvasemistolaisen sodanvastaisen liikkeen suosio kasvoi nopeasti, sen keskusorganisaatio eriytyi ja rapautui (emt., 182–183).

VASTAKULTTUURIN VAIHTOEHDOT

1960-luku synnytti laajan verkoston erilaista *vasta- ja vaihtoehtojulkisuutta*. Siinä missä 2000-luvulla tällaisen julkisuuden media on ennen kaikkea internet, 1960-luvulla erilaiset ryhmät levittivät lehtolehtisiä, toimittivat omia lehtiään ja kirjoittivat pamfletteja.⁴ Vasta- ja vaihtoehtojulkisuuden kulta-aika Suomessa alkoi 1960-luvun lopulla. Vasta- ja vaihtoehtojulkisuuden globaalius ei siis ole internetin aikaansaamaa. Uusvasemmiston ideat levisivät kansainvälisesti eri maiden julkaisujen kautta varsin tehokkaasti jo 1960-luvulla. Esimerkiksi arvostetuimpiin suuntauksen lehtiin kuulunut brittiläinen *New Left Review* julkaisi ranskalaisten ja amerikkalaisten ajattelijoiden artikkeleita 1960-luvun lopulla (Nehring 2008, 131–132). *New Left Reviewn* päätoimittaja Perry Anderson vieraili Suomessakin, ja uusvasemmiston ehkä tärkeimmän ajattelijan ja opiskelijavallankumouksen profetan Herbert Marcusen sekä kolonisaatiofilosofi Frantz Fanonin teoretisointeja julkaistiin täällä jo vuonna 1968.

Saksan uusvasemmiston SDS:llä (Sozialistischer Deutscher Studentbund) oli helmikuun 1968 Länsi-Berliinin Vietnam-konferenssin jälkeen oma, johtajansa Rudi Dutschken alulle panema ”vallankumouksellinen globaali strategia”. Strategiaan sisältyi lyhytikäinen INFI-instituutti (Internationales Nachrichten- und Forschungs-Institut). Instituutti oli organisatorinen elin, jonka tarkoitus oli vastata strategian tiedotuksesta ja koordinoida vallankumouksellisia liikkeitä maailmanlaajuisesti. (Klimke 2008, 106.)

Vuonna 1967 sai Yhdysvalloissa alkunsa vaihtoehtoinen uutistoimisto UPS (The Underground Press Syndicate) muutaman maanalaisen sanoma- ja aikakauslehtikustantajan toimesta. Niihin kuului esimerkiksi *East Village Other*, jota avustivat Rober Crumbin ja Allen Ginsbergin tapaiset legendaariset vastakulttuurihahmot. Internetin sosiaalisen median perusideoita ennakoiden kaikki UPS:ään kuuluneet lehdet saivat vapaasti painaa uudelleen muiden artikkeleita. Amerikkalaisella maanalaisella lehdistöllä oli satojatuhansia luki-joita vuonna 1968 (Gitlin 1980, 164).

Ehkä dynaamisimmillaan mutta myös vallattomimmillaan amerikkalainen vaihtoehtojulkisuus löysi Suomeen underground-liikkeen muodossa. Amerikkalaisen ”the comix conspiracy” -sarjakuvalehdistön vaikutteet levisivät nopeasti Eurooppaan ja ulottuivat Suomeenkin vuonna 1968. Edellä mainittuja UPS:n lehtiä tilattiin Suomeen Yhdysvalloista, mutta posti toi myös Lontoon ja Tukholman vaihtoehtojulkaisuja. Underground-estetiikkaa toteutettiin lukuisissa lehdissä niin Helsingissä (*Ultra*) kuin Turussakin (*Aamurusko*). Toimipa Helsingissä varsinainen maanalainen kirjapainokustantamo ja sananvapausyhdistys Demo ry. (Ks. Pitkäranta 2006.)

Vaikka omaehtoisten pienlehtien kulta-aika Suomessa ajoittuikin vasta kymmenen vuoden päähän punkliikkeen tuloon 1970-luvun lopulla, jo 1960-luvun lopulla julkaistiin runsaasti erilaisia poliittisia ja radikaaleja kulttuurilehtiä. Kun lehteille Jaakko S. Tuusvuoren *Kulttuurilehti 1771–2007* -teoksen 1960-luvun osiota (Tuusvuori 2007, 442–492), voidaan todeta, että Suomesta löytyi jo tuolloin laadukasta ja monipuolista vaihtoehto- ja vastajulkisuutta. Tärkeitä kriittisiä ja radikaaleja 1960-luvun lehtiä olivat *Ylioppilaslehti*, *Teinilehti* ja *Aikalainen*. Muita kulttuurilehtiä, joissa käsiteltiin asioita kriittisesti ja radikaalistikin, olivat esimerkiksi *Pohjoinen*, *Tilanne*, *FBT*, *Nuori Voima*, *Parnasso*, *Ydin*, *Tricont*, *Ajankohta*, mainitut underground-väen *Aamurusko* ja *Ultra* sekä Vanhan valtauksen alla perustettu *Filmihullu*. Opiskelijalehdistä voisi mainita muut ylioppilaslehdet (ruotsinkielisten *Studentbladet*, Tampereen *Aviisi* sekä Turun, Oulun ja Jyväskylän ylioppilaslehdet), Sosialistisen opiskelijaliiton *Soihdu*, Hämäläisosakunnan *Hälläpyörä*, teekkareiden *Teekkari* ja lääketieteen opiskelijoiden *Medisiinari*.

Myös Tšekkoslovakian tapahtumissa ennen ja jälkeen Prahan kevään kielletyllä lehdistöllä oli merkittävä rooli. Kun lehdistösensuuri lakkautettiin helmikuussa 1968, vapautuneella vaihtoehtolehdistöllä oli laaja lukijakunta. Esimerkiksi *Liteární Listyllä* on arvioitu olleen yli neljännesmiljoonan levikki. Sen kirjoittajiin kuului muun muassa kirjailija ja myöhempi presidentti Václav Havel. (Caute 1988, 168–169.) Puolassa tällainen järjestelmää kritisoiava lehti vuonna 1968 oli puolalaisten Pariisissa tekemä sanomalehti *Kultura*.

Habermasia on kritisoitu muun muassa siitä, ettei hän ottanut huomioon niitä monia julkisuuksia, jotka toteutuivat porvarillisen julkisuuden ulkopuolella (esim. Calhoun 1992). Tässä kuvatun radikalismiin lisäksi sellaisia ovat esimerkiksi työväestön, feministien ja seksuaalivähemmistöjen julkisuudet. Toisaalta vaikka Habermasin julkisuusvisio rappeutuvan kulutuskeskeisen privatisoitumisen osalta ei toteutunut, edellä mainittu 1960-luvun kulttuurin ja politiikan sekoittuminen mediassa liittyy oleellisesti julkisuuden määrittelyyn vuonna 1968. Julkisuus muodostuu kulttuurisesta ja poliittisesta osasta, jossa kulttuurisella osalla on perustavaa laatua oleva poliittinen merkitys (Gripsrud 2007, 481). Habermasilaisittainhan porvarillinen julkisuus tarvitsee kulttuuri-julkisuutta, jonka kautta voidaan käsitellä taloudellis-poliittisesta intresseistä irrallaan olevia kysymyksiä. Vaikka kulttuurilla ja politiikalla on omat alueensa, tie politiikkaan käy usein kulttuurin kautta. (Ks. Malmberg 2006, 122.)

HEGEMONINEN TAISTELUKENTTÄ

Habermasin itsensä suhtautuminen vuoden 1968 sukupolven ja heidän keinoihinsa sen sijaan oli ristiriitainen. Yhtäältä hän yhtyi moniin Dutchken ja kumppaneiden ideoihin, toisaalta kritisoi niitä. Vuoden 1968 kannalta keskeinen tapahtuma Saksassa ajoittuu itse asiassa jo edelliseen vuoteen, kesäkuussa 1967 Iranin shaahin Länsi-Berliinin vierailun yhteydessä järjestettyyn mielenosoitukseen, jossa nuori mielenosoittaja Benno Ohnesorg sai surmansa poliisin luodista. Ohnesorgin surma nähtiin osoitukseksi siitä, että virkavalta on tukahduttamassa demokratiaa, ja että Saksa on luisumassa takaisin fasismiin.

Kun SDS käsitteli tapausta viikon päästä mielenosoituksesta, joutuivat Dutchke ja Habermas törmäyskurssille siitä, miten tähän autoritaari-

sen Länsi-Saksan valtion väkivallanosoitukseen pitäisi suhtautua. Habermas syytti Dutchken suoran toiminnan voluntaristisia strategioita ”vasemmistofasismiksi”⁵ Dutchken johtama linja kanavoitui jo vuoden 1967 syksyllä etenkin mediamoguli Axel Springerin oikeistohegemonista lehtikustantamoa kohtaan. Kustantamon katsottiin olevan päävastuussa kaikesta ylioppilasprotestien osakseen saaneesta negatiivisesta julkisuudesta. Syyskuun 1967 Frankfurtin SDS-kokouksessa ei vain paljastettu Springerin sanomalehtien manipuloivia tekniikoita, vaan tuotettiin myös kriittistä julkisuutta. Tämä tapahtui luomalla edellä mainittuja vaihtoehtoisia mediarakenteita. Springer-konsernia syytettiin myös välillisestä osallisuudesta Dutchken murhayritykseen huhtikuussa 1968, mikä poiki massiivisia mellakoita Springer-lehtiä kohtaan. Lehtien jakelua yritettiin muun muassa estää. (Klimke 2008, 103–104.)

Kun Habermas itsekin analysoi tuoreeltaan 1960-luvun lopun länsiberliiniläistä ”konformistista käyttäytymissyndroomaa”, löysi hän yhdeksi sen erityis-tekijäksi anti-intellektuellin Springer-lehdistön monopoliaseman. Muutkin saksalaiset tutkijat ovat korostaneet, kuinka Springer-lehdistö, etenkin iltapäivälehti *Bild Zeitung*, järjestelmällisesti demonisoi radikaaliopiskelijoita ja toisti heistä luotuja stereotyyppioita. (Suominen 1997, 68, 80–81.) Myös Pariisin toukokuun yhteydessä osoitettiin mieltä *Le Figaro* -lehteä ja tv-yhtiö ORTF:ä vastaan.

Nykypäivän uusliberalismimantraan kuuluu väittää, että media on keskittynyt, viihteellistynyt ja kaupallistunut, minkä vuoksi myös julkisuus ja median demokraattisuus ovat rapautuneet (ks. esim Nieminen & Pantti 2004). Kuitenkin esimerkiksi Springer-hegemonia tarkoitti sitä, että konserni hallitsi yksin 40 prosenttia kaikista Saksan liittotasavallan lehdistä ja Länsi-Berliinin osalta ajoittain jopa sataprosenttisesti (Suominen 1997, 67). Median keskittymisen ongelmat eivät ole mikään 2000-luvun ilmiö Länsi-Euroopassakaan.⁶

Ohnesorgin kuolema on nähty tärkeimmäksi syyksi saksalaisen uusvasemmiston radikalisoitumiseen, joka synnytti muun muassa Punaisen armeijakunnan eli Baader-Meinhofin terroristijärjestön. Ulrike Meinhofille, joka oli vuonna 1968 Saksassa johtavia vasemmistolaisia journalisteja ja jo siinä vaiheessa merkittävä saksalainen julkkis, edellä mainitut tapahtumat olivat käännekohta, jonka jälkeen hän siirtyi väkivallan ja terrorin tielle.

Meinhof toimi 1960-luvun vaihteesta vuoteen 1969 ylioppilaslehti *konkretessa* – päätoimittajanakin melkein alusta lähtien. Meinhof muutti lehteä ydinasevastaisesta propagandajulkaisusta yleisemmäksi uusvasemmistolaiseksi mielipidelehdiksi. Suomen *Ylioppilaslehden* tapaan sen levikki oli tuolloin valtakunnallinen ja *konkreten* asema saksalaisessa julkisuudessa oli varsin merkittävä. Kun kielletyltä maanalaiselta kommunistiselta KPD-puolueelta (Kommunistische Partei Deutschlands) tullut rahoitus tyrehtyi vuonna 1964, lehdestä tuli kaupallisempi ja aikakauslehtimäisempi, mutta sen radikaalius säilyi (ks. esim. Lehto 2007).

Myös Suomessa ylioppilaslehdillä oli roolinsa radikalismissa, ja vuosi 1968 oli merkkipaalu myös niille. *Jyväskylän ylioppilaslehdessä* erotettiin päätoimittaja Matti Sihto (hän ehti tosin erota hiukan ennen kuin hänen erotettiin) sen jälkeen, kun hän julkaisi vuoden 1968 kunnallisvaalien kaupunkijakeluun menneen kaksoisteemanumeron, joka käsitteli muun muassa mielenosoituksia ja suoraa toimintaa. Alkuvuodesta 1969 erotettiin *Marraskuu*-liikkeen aktiivi Matti Ranki Lääketieteenkandidaattiseuran *Medisiinari*-lehden päätoimitta-

juudesta. Vuonna 1970 saman kohtalon kokivat Oulun ja Turun ylioppilaslehtien päätoimittajat.

Suomen ylioppilasradikalismien vuoden 1968 avaintapahtuman Vanhan ylioppilastalon valtauksen yksi syy oli Helsingin yliopiston ylioppilaskunnan (HYY) virallisen julkaisun *Ylioppilaslehden* linja. *Ylioppilaslehti* oli saavuttanut radikaalin leiman 60-luvulla. Sitä pidettiin aikaansa seuraavana keskustelufoorumina, yhtenä valtakunnan tärkeimmistä. Siinä missä *konkreten* alaotsikko 1960-luvun alussa oli ”kulttuurin ja politiikan aikakauslehti” (*Unabhängige Zeitschrift für Kultur und Politik*), *Ylioppilaslehden* alaotsikko kuului: ”akateemisen kulttuuripoliittinen viikkolehti”.

Etenkin Jorma Cantellin päätoimittajakaudella (1963–1966) *Ylioppilaslehden* linja oli usein myös ristiriidassa HYYn edustamien näkemysten kanssa. Tilanteen tasaamiseksi seuraavaksi päätoimittajaksi valittiin kokoomuslainen Yrjö Larmola.⁷ *Ylioppilaslehden* vuoden 1968 toimittaja ja suomalaisen uusvasemmiston visionääri Antti Kuusi (1968, 98) kritisoi työnantajansa rintamarkuruudesta pamfletissaan *Ylioppilaiden vallankumous*:

Ylioppilaslehti on pystynyt erittäin taitavasti tyrehdyttämään ideologisen keskustelun, joka sentään pari vuotta sitten riehui valtoimenaan. Paljon siihen onkin kulunut flegmaattisuutta, välinpitämättömyyttä, konservatiivisuutta. Tuskin mikään suomalaisen kulttuurilehden tausta on niin edullinen ja tehtävänasettelu, rooli, funktio niin herkullinen kuin *Ylioppilaslehden*. Aikoina jolloin Tilanne, Aikalainen, Ajan kohta...kuolevat, *Ylioppilaslehdellä* on otsaa antaa noottien ja suomalaisten suomien hyppiä silmille, otsaa antaa Parnasson kantaa vastuu jopa yhteiskuntapoliittisesta keskustelusta.

Ylioppilaslehden ei nähty täyttävän sille asetettuja vaatimuksia, vaan se oli ”groteski parodia parin viime vuotisen toimintansa aikana”, kuten Vanhan valtaaja Johan von Bonsdorff (1986, 17–18) kirjoitti. Tämä ilmeni etenkin siinä, että *Ylioppilaslehti* ”pimitti” 1968 Ranskan tapahtumia, vaikka ne ”kansainvälisen ylioppilasliikkeen historian aikana olivat kaikkein merkittävimmät”. Larmola oli valtaajien mukaan painanut ”mutaan lehden jolla on ollut keskeinen asema lähes ainoana keskustelufoorumina koko Suomessa”. Larmola itse kirjoitti heti Vanhan valtauksen jälkeen Habermasin tapaan, kuinka ”ilmassa on vähäinen, mutta tuntuva punafasistisen kaappauksen uhka” (Larmola 1968, 3). Itse asiassa Larmolan linja oli varsin maltillinen ja tilaa annettiin radikaaleillekin. Vuoden 1968 *Ylioppilaslehdessä* käsiteltiin kansainvälisiä ylioppilasmellaikoita sekä muita ajankohtaisia tapahtumia ja ilmiöitä. Larmola oli kuitenkin liian porvarillinen suomalaiselle radikaaliliitille. Hän muun muassa tuomitsi mielenosoittamisen ”ulkomaisten apinointina”.

Vuosi 1968 oli merkittävä myös suomalaisessa yleisradiopoliitikassa – erityisesti sen tulevaisuuden linjojen vedossa. Niin sanottu Reporadio oli lopettamassa Yleisradion rahoittamiseksi perustettua, elinkeinoelämän omistamaa MTV:tä, joka pelastui vain täpärästi. Kyse oli yksinkertaistettuna siitä, kuka määrittää suomalaista viestintää: valtio vai elinkeinoelämä, oikeisto vai vasemmisto, radikaalit vai konservatiivit. Kaupallinen television yhteydessä puhuttiin usein *porvarillisesta hegemoniasta* – vuoden 1968 muotitermi, jota käyttivät niin Antti Eskola kuin Paavo Lipponenkin.⁸ Taistelu kaupallisen ja julkis-

rahoitteisen televisiomallin välillä koski muitakin maita. Esimerkiksi Ranskan presidentti Charles de Gaulle salli mainokset toisella Ranskan yleisradioyhtiö ORTF:n kanavalla eräänlaisena kostona niin televisiolle kuin lehdistöllekin, jotka olivat tukeneet lakkoja tai osallistuneet niihin keväällä 1968 (Kurlansky 2004, 235).

Esimerkit kertovat siitä, että vuoden 1968 liikehdinnässä oli monessa suhteessa kyse *mediahegemoniasta* – siitä kuka hallitsee mediaa ja miten. Kyse oli gramscilaisesti (ks. esim. Mouffe 1986, 219–234) ideologisesta taisteluketästä, jossa kamppaillaan hegemoniasta. Kysymys ei ollut siis pelkästään poliittisesta kamppailusta, kannattajista ja vallasta, vaan ”siitä, kuka määritteli sen, mistä kulttuurisista ja yhteiskunnallisista kysymyksistä keskusteltiin ja kenen ehdoilla”, kuten Tapani Suominen (1997, 32) kirjoittaa.

Brittiläisestä uusvasemmistosta nousseessa kulttuurintutkimuksessahan Antonio Gramscin ja Louis Althusserin hegemonia-teorioilla oli tärkeä asema. Raymond Williamsin tulkinta Gramscin hegemoniakäsitteestä oli, ettei hegemonia ole staattista tai systemaattista, vaan alinomainen historiallinen prosessi, joka muuttuu koko ajan. Hegemonia koostui kulttuurisesta prosessista, jotka puolestaan rakentuivat perinteistä, instituutioista ja erilaisista muodostelmista. Massamedialla instituutiona oli tässä tärkeä rooli. (Stevenson 1995, 17.) Se oli althusserilaisittain yksi ”ideologisista valtiokoneistoista” (Althusser 1984, 100–102).

Vuosi 1968 oli tästäkin näkökulmasta merkkivävuosi. Kyse mediahegemoniassa kamppailuissa oli nimenomaan traditioiden ja instituutioiden törmäyksestä. Hegemoniaa kyseenalaistettiin ja pyrittiin luomaan uutta – gramscilaisittain ”kollektiivista kansallispopulaaria tahtoa”. Vuoden 1968 perintö vaikutti mediatutkimuksessa paitsi kulttuurintutkimuksen paradigmaan myös – taas nykyään uudelleen heräävään – poliittiseen median taloustieteen perinteeseen, jonka synty liittyy pitkälti opiskelija-, sodanvastaisuus-, kuluttaja-, feminismi- ja ympäristöliikkeisiin.

Esimerkiksi suuntauksen yhdysvaltalainen edustaja Robert W. McChesney (2007, 31–34) kutsuu tuoreessa teoksessaan 1960-luvun lopun mullistusten – ”populaaripolitiikan räjähdys” – aikaa periodiksi, jolloin luotiin perustaa kriittiselle viestinnälle (*critical juncture*). Tällöin alettiin Yhdysvalloissaakin kiinnittää tarkemmin huomiota sosiaalisiin instituutioihin. Satelliitti- ja kaapelitelevisio, julkisen palvelun televisio (PBS perustettiin 1967) ja underground-lehdistö loivat visiota desentraalista ja epäkaupallisesta mediasta. Vuonna 1968 ilmestyi esimerkiksi 1960-luvun kaupunkimellakoista raportoinut *Kerner Commission Report*. Se kiinnitti huomiota rasisen ja tunteettoman median keskeiseen ja kauaskantoiseen rooliin 1960-luvun mullistuksissa. ”Mediavallankumouksen” toteutus jäi kuitenkin puolittiehen, ja McChesney näkeeikin internetin mahdollisuutena saattaa vallankumous loppuun.

McChesneyn viestinnän vallankumousretoriikkaan on syytä suhtautua varauksellisesti. Vaikka McChesney on muun muassa tutkinut 1920- ja 1930-lukujen yhdysvaltalaisista viestintää, häntä vaivaa viestinnäntutkijoille tyypillinen historiattomuus, jossa digitaalisen kulttuurin nähdään muuttaneen kaiken, mitä tulee viestinnän olemukseen. On selvää, että internet tarjoaa laavasti antiautoritäärisiä ja ei-institutionaalisia mahdollisuuksia vasta- ja vaihtoehtojulkisuudelle. Kuitenkin länsieurooppalainen julkisuus on ollut suhteellisen pluralistista internetiä edeltävinä vuosikymmeninäkin. Esimerkiksi Poh-

joismaissa vahva poliittinen lehdistö on estänyt täydellisen mediahegemonian, vaikka täällä on ollut Sanomain ja Bonnierin kaltaisia isoja mediataloja. Suomessa sähköisessä viestinnässä tasapaino julkisen ja kaupallisen tarjonnan suhteen on pysynyt hyvänä, ja tarjonta on ollut korkeatasoista.

SPEKTAAKKELIN YHTEISKUNTA TOTEUTUU

Vuoden 1968 voi nähdä myös rajapyykkinä siirtymisessä postmoderniin, kuluskeskeiseen mediayhteiskuntaan – tai kuten ranskalaiset situationistit sen määrittelivät, *spektaakkelin yhteiskuntaan*. Samanniminen Guy Debordin (2005) pamfletti ilmestyi vuonna 1967, ja se osoittautui suorastaan apokalyptiseksi seuraavan vuoden tapahtumissa. Kevään 1968 Ranskan tapahtumat toteuttivat hetkeksi situationistien idean täydellisestä vallankumouksesta, joka tapahtui vauraassa länsimaassa ja arjen tasolla. Ihmiset hylkäsivät spektaakkelin, keskustelivat keskenään ja sulkiivat porvariston kommunikaatiovälineet tai käänsivät ne niitä itseään vastaan. Pariisin 1968-kevät oli jättimäinen situaatio. Situationistit olivat aluksi mukana ryhmänä myös Pariisin tapahtumissa, mutta heidät jätettiin pian linjauseinten ulkopuolelle. (Pyhtilä 2004, 178–190)⁹

Debord (2005, 23–24) totesi *Spektaakkelin yhteiskunnan* vuoden 1992 painoksen esipuheessaan:

Aikakauden kehityksen jatkuminen on vain vahvistanut ja valaissut spektaakkelin teoriaa, jonka tässä kerrattua esitystä voidaan yhtä hyvin pitää historiallisena sanan vähemmän ylevässä mielessä: se todistaa, mikä oli äärimmäisin positio vuoden 1968 yhteenottojen aikaan, ja osoittaa siten, mitä oli mahdollista tietää vuonna 1968.

Edes vuosikymmenien jälkeen hän ei katsonut teoksen päivittämistä tarpeelliseksi.

Situationistit antoivat vaikutteita liikkeille muissakin maissa 1960-luvun lopulla. Saksalainen radikaali *Kommune 1* -ryhmä käytti jo vuonna 1966 situationistien provokaatiotekniikoita. He järjestivät *happeningejä*, joissa ryhmän jäsenet pukeutuivat värikkään eksoottisesti ja juhlivat avoimesti seksuaalisuutta sekä esimerkiksi puhaltelivat saippuakuplia poliiseja päin. Tarkoituksena oli paitsi herättää mediahuomiota, myös muuttaa julkisuutta ja yhteiskuntaa laajemmin. (Klimke 2008, 99, 105.) Samantyyppisiä performansseja hyödynsivät myös hollantilaiset provot, joiden toiminta nojautui kuitenkin enemmän poptaiteeseen kuin vakavaan yhteiskunnalliseen kontribuutioon. Myös provot tiedostivat mediarepresentaatioiden tärkeyden, ja myös heidän johtajistaan tuli julkkisiä. (Pas 2008, 14–15.) Hengenheimolaisina voidaan pitää myös suomalaisen underground-liikkeen *happeningejä*. Etenkin Matti-Juhani Koposen esitykset saivat laajaa mediahuomiota ja johtivat jopa Koposen vankeustuomioon. Underground-liike oli nimenomaan epäpoliittinen ja lähinnä pienen taiteilijajoukon piiri (Ks. Tuominen 1991, 343–382). Pieniä avantgardistiset taideryhmät, kuten lettristit, surrealistit ja dadaistit, ovat olleet yleensä kansainvälisestikin.

Osoitus situationistien vaikutuksesta ja toisaalta myös vastakulttuurin kansainvälisyydestä ovat ranskalainen trotskilaisen JCE-ryhmän (*Jeunesse Commu-*

niste *Révolutionnaire*) provokaatiostrategiat, jotka ryhmä toi tuliaisena Pariisiin Berliinin kansainvälisestä Vietnam-kongressista tietämättä, että Rudi Dutschke oli lainannut ideat Debordilta. (Gilcher-Holtey 2008, 120.) Dutschke oli liittynyt jo 1963 länsiberliiniläiseen *Subversive Aktion* -nimisen organisaation alaosastoon. Sen olivat perustaneet Kansainvälisistä situationisteista erotetut saksalaiset. Dutschke toteuttikin myöhemmin 1960-luvulla situationistisia provokaatioita ja *happeningejä* elämässään ja toiminnassaan.

Sinänsä Debord ei tarkoittanut speksaakkellilla massamediaa. Debord ei muutenkaan kritisoinut visuaalista maailmaa vaan kuvan muuttamista abstraktiksi voimaksi. Debordin mukaan televisio ei synnyttänyt speksaakkelia tai käyttänyt kuvaa väärin, koska speksaakkelia ei voinut käyttää hyvin tai huonosti. Media oli toki edistämässä esimerkiksi maailman pirstaloitumista pinnallisella nipelittiedollaan, mutta perustaltaan media oli hyvä asia helpottaessaan kommunikointia. Kyse oli siitä, miten sitä käytettiin. Speksaakkelin yhteiskunnassa kuva tuottaa todellisuutta ja todellisuus muuttuu kuvaksi. (Pyhtilä 2004, 110, 121, 147; Vähämäki 2005, 12)

Julkisuusdebatissa speksaakkeliyhteiskunta-sanaa on käytetty ainakin kolmessa merkityksessä. Ensinnäkin on nähty, että kuluttajakansalaisille tarjotaan lähinnä visuaalisuuteen nojaavia viestinnän muotoja kirjallisen kustannuksella. Toiseksi speksaakkeli yhdistetään ennen kaikkea viihteeseen. Ja kolmanneksi ajatellaan, että speksaakkelit rohkaisevat passiivisuuteen, helposti kulutettavaan nautintoon. (McKee 2005, 107–108.)

Modernistisen määritelmän mukaan julkisuus edistää kuluttajien ”lyhytkestoista huomiota”, jossa mihinkään ei paneuduta yksityiskohtaisesti ja koko pituudeltaan. Voidaan ajatella, että julkisuudessa on tällöin liikaa speksaakkelia. Esiintyminen on tärkeämpää kuin asiasisältö ja sitä kautta myös poliitikot saavat enemmän valtaa, kun yleisöt rohkaistaan vain passiiviseen rooliin speksaakkeliassa. (emt. 2005, 105.) Tätähän Habermasin tarkoitti uusfeodalisoitumisen käsitteellään, jonka selkeimpänä ilmenemismuotona voidaan pitää vaalikampanjointia. Vaalimainonta, ”porvarillisen julkisuuden rappiomuoto”, antoi Habermasin (2004, 311–314) mukaan muodon ”poliittisen julkisuuden vaalikausittain toistuvalla lavastuksella”. Puolueagitaattorit ja propagandistit joutuivat antamaan tilaa sitoutumattomille mainonnan ammattilaisille, jotka toteuttivat ”manipulointua julkisuutta”. Habermasin feodalisoitumisidea tosin toteutui myös vastakulttuuritähdistä. Siitä, miltä ja miten näyttää, tuli tärkeämpää kuin siitä, mitä sanoa ja tarkoittaa. Jippi-, provo-, underground- yms. -tähdistä tuli osa speksaakkelia.

Vaalikampanjoinnin karnevalisoituminen oli toki tapahtunut jo heti toisen maailmansodan jälkeen¹⁰ etenkin Yhdysvalloissa, mutta 1968 oli poliittisen kampanjoinnin ja mainonnan kannalta merkkivuosi. Entinen varapresidentti, kerran jo Kennedylle hävinnyt ja politiikassa ryvettynyt Richard Nixon päätti vielä kerran yrittää päästä Yhdysvaltain presidentiksi. Siihen asti kaikkien aikojen mietityimmässä ja viilatuimmassa presidentinvaalikampanjassa vuonna 1968 esiintyi ”uusi Nixon”. Hänen taakseen palkattiin liuta Madison Avenuen ykkösmainosmiehiä, ”*mad menejä*”, jotka muuttivat tarkkaan suunnitellusti Nixonin imagoa. Journalisti Joe McGinnis (1969) kirjoitti Nixonin kampanjasta tuoreeltaan klassikoksi nousseen kirjan *The Selling of the President*, jossa hän osoitti, kuinka ”presidenttiä myydään kuin hammastahnaa tai pesuainetta”.¹¹

Monet situationismin ideat, kuten fragmentoituminen ja subjektiviteetin näennäinen korostaminen, liitetään myös postmoderniin kulttuuriin. Situatio-

nismin avainkäsitteet, kuten *rekuperaatio*¹² ja *detournaaminen*¹³, muistuttavat postmodernismin intertekstuaalisuutta, pastissia ja kollaasia.

Toisaalta postmodernismi ja situationismi on haluttu pitää erillään, ja joidenkin niiden johtopäätösten on nähty olleen jopa vastakkaisia suhteessa toisiinsa.¹⁴ Vaikka situationismia ja postmodernia ei pitäisikään synonyymina, voi niistä löytää paljonkin yhtäläisyyksiä. Etenkin Jean Baudrillardin simulaatioteoria on paljon velkaa Debordin ideoille, vaikkakin hänen tulkintansa voi nähdä kääntävän Deobordin ajatukset nurin. Postmodernismi toteuttaa lopulta unelmaa ”täydellisestä speaktaakkelista” (Pyhtilä 2004, 15 144).

Tutkimuksessani (Kortti 2003), joka käsitteli Suomen 1960-luvun modernisaatiota median ja kulutuksen kautta, vuosi 1968 osoittautui Suomessakin rajapyykiksi kohti jälkimodernia maailmaa. Tutkimusaineistossani – televisiomainonnan tekemisessä ja toteuttamisessa – postmoderniuden ilmeneismuodot olivat pieniä yksittäisiä tapahtumia tai ilmiöitä, usein varsin semi-oottisia. Ne loivat tietynlaista uutta mentaliteettia, joka oli selkeästi erilainen kuin ennen vuotta 1968: suomalainen ylinopeudella ajava modernisaatiokin flirttaili jo speaktaakkelien kanssa. Eräs Suomessakin vuoden 1968 jälkeen ilmaantunut mediakeskeiseen modernisaation liittynyt ilmiö oli kulutusyhteiskuntakritiikki. Se oli oleellinen osa myös marxilaisperäistä situationistien speaktaakkelin yhteiskunta -ajattelua. Siinä yhdistyivät myös julkisuusteoreetisoinnin kysymykset median visuaalisuudesta ja viihteellisyydestä.

ELOKUVA JA MEDIANOSTALGIA

Angloamerikkalaisen kuluttajaliikkeen, joka oli rantautunut Suomeen Ruotsin kautta ylioppilasradikalismien ja antiamerikkalaisuuden tavoinin, hengessä Suomessakin keskusteltiin 1960-luvun lopulla esimerkiksi mainonnasta, sen tarpeellisuudesta, etiikasta, informatiivisuudesta, suostuttelusta, suggeroinnista, tarpeiden luonnista jne. Vuoden 1968 jälkeiselle (taistolaisuudelle) kulttuurivasemmistolle ”kulutusfasismin” kritisoiminen oli suosittu aihe. Hyvä esimerkki tästä on Jaakko Pakkasvirran ohjaama elokuva *Kesäkapina* (1970).

Kesäkapinan kulutus- ja mainoskritiikin voi nähdä osana 1960-luvun lopulla voimistunutta ajattelua, jossa hyökättiin kulutuskapitalismia ja modernin ihmisen *vieraantumista* vastaan. Nousevan mainontakritiikin, kuluttajaliikkeen ja uusvasemmistolaisen ajattelun henki yhdistettynä uuden poliittisen elokuvan retoriikkaan muodostavat elokuvan ideologisen ja sanomallisen ytimen. Elokuvan dokumentinomaisen kuvallinen kerronta (elokuvasessa on myös oikeita dokumenttiosuuksia) muistuttaa paljon Reporadion aikaisia mainontaa käsitteleviä ohjelmia.¹⁵

Perinteisen elokuvakerronnan hylkäävä *Kesäkapinan* ilmaisu dokumenttijaksoineen, väliteksteineen, suorine puheineen kameralle, haastatteluineen ja mainoksineen tuo mieleen Jean-Luc Godardin poliittisen elokuvan (Pantti 1998, 625). Ranskalaisen uuden aallon edustajat, etenkin Godard, olivat vahvasti mukana vuoden 1968 tapahtumissa. Hänen johtamanaan muun muassa toukokuun 1968 Cannesin filmifestivaalit keskeytettiin ennenaikaisesti Pariisiin tapahtumien vuoksi. Godardin ja muiden ranskalaisten elokuvissa vuoden 1968 tapahtumat näkyivät vahvasti (ks. esim. von Bagh 2008 [1968], 24–25).

Vuodella 1968 oli laaja vaikutus 1960-luvun lopun ja 1970-luvun alun elokuviin, joista voisi mainita etenkin vuoden 1968 vastakulttuurin hengessä tehdyt Hollywood-filmit Dennis Hopperin *Easy Riderin* (1969), George Roy Hillin *Butch ja Kid – auringonlaskun ratsastajat* (*Butch Cassidy and Sundance Kid*, 1969), sekä Sam Peckinpahin *Hurja joukko* (*The Wild Bunch*, 1969). Jippijohdaja Stew Albert totesi viimeksi mainitun olleen vallankumouksellinen, koska ”se näytti kuinka tarttua aseeseen” (Gittlin 1980, 201). Michelangelo Antonionin *Zabrieski Point* (1970), jonka kuvaaminen aloitettiin vuonna 1968, ei enää itse asiassa tavoittanut ilmestymisvuoden yleisöä. Vuonna 1970 ilmapiiri oli muuttunut, ja elokuvaa pidettiin jopa naurettavana. (Tanner 2008, 71–72.)

Seuraavilla vuosikymmenillä vuoden 1968 perintö näkyi etenkin Hollywoodin Vietnam-elokuvissa. Jotkut ohjaajat, kuten Oliver Stone, ovat ammentaneet 1960-luvun lopusta suuren osan tuotoksistaan. Tällainen mediafiktio on myös tehokkaasti muokannut vuoden 1968 historiakuva. Vuonna 1998 Stone jopa kutsuttiin *American Historical Associationin* vuosikokoukseen päävieraksi. Kaiken kaikkiaan historiallinen fiktio on merkittävästi muokannut menneisyyden tapahtumiin liittyviä merkityksiä ja tulkintoja. (Salmi 1998.) Tällainen elokuva vuonna 2008 oli esimerkiksi Uli Edelin *Baader Meinhof Komplex*.

Usein 1960-lukulaisuuteen liitetään sukupolvi-tematiikka. 60-luvun sukupolvia tutkinut Semi Purhonen (2002) on korostanut sukupolven ”diskursiivista dimensiota” eli sitä, miten sukupolvea tuotetaan puheissa, julkaisuissa, manifesteissa jne. Purhonen on myös painottanut, että 60-luvulla oli monia sukupolvia, joista Vanhaa vallanneet radikaalit olivat vain pieni eliittiryhmä. Kun poliittisia sukupolvia tutkinut Matti Virtanen (2008) arvioi *Helsingin Sanomissa* Purhosen, Tommi Hoikkalan ja J.P. Roosin (2008) teoksen *Kenen sukupolveen kuulut?*, hän totesi, että ”60-lukulaisten maailmankatsomuksen, tavoitteiden, iskulauseiden ja laulujen täytyi soitella enemmistön yhteisen kokemusmaailman herkimpiä kieliä”. Mutta ehkä tämä ”resonanssi” muodostuu siitä, että 60-lukulaisella eliitillä oli merkittävä rooli julkisuudessa niin silloin kuin pitkälle nykyäänkin: He loivat diskurssin, jota myyttisesti uusinnetaan ja vahvistetaan media-arkistoihin pohjautuvalla nostalgialla. Mediajulkisuudella, tai ”diskursiivisella dimensiolla”, on tärkeä rooli myös yhteiskunnallisten sukupolvien toiminnassa.¹⁶ Tässä yhteydessä voidaan puhua medioidusta historiasta (*mediated history*) tai historiallisuudesta (*mediated historicity*). Median symboliset mallit vaikuttavat oleellisesti ihmisten käsityksiin menneestä ja siitä, miten menneisyys vaikuttaa heihin. (Thompson 1995, 24; Kroes 1996, 129–144.) Tämä on toteutunut voimallisesti vuonna 2008, kuten tapahtui myös vuosina 1978, 1988 ja 1998. Utta vielä kymmenen vuoden takaiseen on se, että internetillä on nykyään median muokkaaman historiakäsityksen kannalta paljon tärkeämpi rooli.¹⁷

Media on oleellinen etenkin nostalgian tunteen luomisessa, mikä on tyyppilistä postmodernille historian kokemiselle: kaivataan menneisyyttä, joka kuitenkin on vain eräs nykyisyyden projektio. ”Meitä” kiinnostaa ero (*difference*) tuon projektion ja nykyisyyden välillä, kuten historiateoreetikko Franklin R. Ankersmit (1994, 182–238) asian esittää. Jää nähtäväksi, minkälaisen spektaakkelin merkeissä vuoden 1968 puolivuosisataisjuhlia vietetään.

Viitteet

- 1 Kuten Pariisiin mellakoiden ylioppilasjohtaja Daniel Cohn-Bendit totesi, he tapasivat toisia maailman radikaaleja television välityksellä. Tämä ei tapahtunut niinkään suorilla henkilökohtaisilla suhteilla vaan television luomilla kuvilla. (Kurlansky 2004, 224)
- 2 Puolassa ylioppilasliikettä syntyi paljolti tšekkien esimerkin pohjalta maaliskuussa 1968, jolloin muun muassa Varsovan yliopistolla käytiin päiväkausia kestäviä taisteluita opiskelijoiden ja poliisien välillä. Puolan poliittinen eliitti lopetti muuallekin Puolaan levinneen liikehdinnän ankarasti, jolloin tuhansia aktivisteja pidätettiin, vangittiin tai määrättiin suorittamaan asepalvelustaan. Toisin kuin pari vuotta myöhemmin, ja etenkin 1980-luvun alussa, työläiset eivät ottaneet osaa vielä vuoden 1968 liikehdintään. Vuoden 1968 Puolan liikehdintään vaikuttivat myös kansalliset kysymykset sananvapaudesta. Kapina sai alkunsa, kun eräs 1830-luvulta peräisin oleva näytelmä kiellettiin liian venäläisvastaisena. Kysymys oli myös juutalaiskysymyksestä. Puolan puoluejohto syytti kapinoitsijoita muun muassa imperialistisesta sionismista. (ks. esim. Garsztecki 2008; Tarvainen 1993, 80–81.)
- 3 Tämä tosin pätee vielä 2000-lukuakin tarkasteltaessa (vrt. Heikkilä 2007).
- 4 Kirjallisuuden lajina pamfletit olivat varsin nopeita. Esimerkiksi Tammen Huutomerkkisarja aloitti vuonna 1968 Jaakko Okkerin toimittamalla raportilla *Praha 21.8.1968*, joka ilmestyi vain pari viikkoa Tšekkoslovakian miehityksen jälkeen (ks. <http://www.tammi.fi/huutomerkki/historiaa.php>).
- 5 Vuoden 1968 joulukuussa Frankfurtin sosiologian laitoksen professorit Jürgen Habermas ja Theodor W. Adorno molemmat kieltäytyivät antamasta seminaarejaan valtaajien käyttöön. Opiskelijoiden tarkoitus oli keskustella antiautoritäärisestä kapinasta ja ylioppilaiden vaikutusmahdollisuuksista yliopistohallinnossa.
- 6 Median voimakasta kaupallistumista ja keskittymistä tähän tapahtui jo 1800-luvun loppupuolella angloamerikkalaisten lehtikeisaroiden (Joseph Pulitzer, William Randolph Hearst ja Lordi Northcliffe) valta-aikoina.
- 7 Valinta oli tiukka, kuten pari aiempaakin *Ylioppilaslehdien* päätoimittajan vaalia. Viimeisessä vaiheessa Paavo Lipponen sai yhtä paljon ääniä kuin Larmola, ja arpa ratkaisi valinnan Larmolan hyväksi.
- 8 Olen tarkastellut vuoden 1968 Yleisradio–MTV-kiistaa varsin laajasti muissa yhteyksissä. Ks. Kortti 2000 tai Kortti 2003, 137–149.
- 9 Avantgardetaiteesta noussut situationismi ei marxilaisuudessaan silti ollut kiinnostunut opiskelijoista tai mustista, vaan uudesta proletariaatista, itäblokin petetyistä kansoista, kolmannesta maailmasta ja situationisteista itsestään. Situationistien mielestä opiskelija oli ”huono vitsi” ja ”papin ja poliisin jälkeen halveksittavin olento”. Opiskelijat eivät situationisteille olleet minkäänlainen vallankumouksellinen voima. (Pyhtilä 2004, 99.)
- 10 Toisaalta voidaan myös todeta, että työväestölle suunnatulla speksaakkelimaisella visuaalisuuteen ja aurallisuuteen perustuvalla poliittisella julkisuudella on satojen vuosien perinteet julisteiden, balladien, juorujen ja kansanlaulujen muodossa (McKee 2005, 108).
- 11 Yhdessä mieleen jääneimmistä mainoselokuvista Nixonin 1968-kampanjassa näytetään kuvia demokraattien Chicagon puoluekokouksen yhteydessä sattuneista väkivaltaisista yhteenotoista mielenosoittajien ja poliisin välillä. Mainoksen taustalla soi demokraattien ehdokkaan, varapresidentti Hupert Humphreyn kampanjan tunnuslaulun käyttämä kappale *Hot Time in the Old Town Tonight*, ja mellakkakuvien väliin on leikattu kuvia hymyilevästä Humpreystä.
- 12 Rekuperaatiolla situationistit tarkoittivat sitä, kun radikaaleista avantgardeliikkeistä tehdään osa niiden kritisoimaa porvarillista yhteiskuntaa. Taiteilijoiden työt otetaan niiden luojilta pois ja myydään uudelleen speksaakkelimaisissa käärepapereissa.
- 13 Detournementilla situationistit tarkoittivat olemassa olevien esteettisten elementtien hyväksikäyttöä, vastarekuperointia. Tällä osoitetaan kulttuurin alojen kuluneisuus ja merkitysten katoaminen. Se oli ikään kuin kollaasin ja plagiaation poliittinen muoto.
- 14 *Speksaakkelin yhteiskunnan* suomentanut Tommi Uschanov totesi Guy Debordin elokuvaan liittyvässä seminaarissa Avanto-festivaalilla 15.10.2008, että situationismi ja postmodernismi ovat saman tien kaksi erisuuntaa mennyttä aatehistoriallista haaraa. Niistä jälkimmäinen oli selkeästi tyhjempi ja surkeampi tie.
- 15 Tästä enemmän ks. Kortti 2003, 153–158.
- 16 Olen tarkastellut toisaalla sukupolvitematiikka etenkin *Ylioppilaslehdien* historiassa. Ks. Kortti 2008.
- 17 Internetin vaikutuksesta historiakäsitykseen ks. esim. Partanen 2008.

Kirjallisuus

- Althusser, Louis (1984)** Ideologiset valtiokoneistot. Jyväskylä: Kansankulttuuri.
- Ankersmit, Franklin R. (1994)** History and Topology. The Rise and Fall of Metaphor. Berkeley: University of California Press.
- Bagh, Peter von (2008)** Godard ja Ciné Tract Ruotsissa (vuoden 1968 Filmihullun näytenumerosta). Teoksessa Bagh, Peter von & Eero Tammi & Lauri Timonen & Sakari Toiviainen (toim.) Filmihullu. Vuodet 1968–1978. Helsinki: Like.
- Bondsdorff, Johan von, (1986)** Kun Vanha vallattiin. Helsinki: Tammi.
- Caute, David (1988)** Sixty-Eight. The Year of the Barricades. London: Hamish Hamilton.
- Calhoun, Craig (toim.) (1992)** Habermas and the Public Sphere. Cambridge, Massachusetts, London: The MIT Press.
- Debord, Guy (2005)** Spekraakkelin yhteiskunta. Helsinki: Summa.
- Garsztecki, Stefan (2008)** Poland. Teoksessa Klimke, Martin & Joachim Scharloth (toim.) 1968 in Europe – A History of Protest and Activism, 1956–1977. Palgrave Macmillan Transnational History Series. New York: Palgrave Macmillan, 179–187.
- Gilcher-Holtey, Ingrid (2008)** France. Teoksessa Klimke, Martin & Joachim Scharloth (toim.) 1968 in Europe – A History of Protest and Activism, 1956–1977. Palgrave Macmillan Transnational History Series. New York: Palgrave Macmillan, 111–124.
- Gitlin, Todd (1980)** The Whole World is Watching. Mass Media in the Making and Unmaking of the Left. Berkeley: University of California Press.
- Gitlin, Todd (1987)** The Sixties. Years of Hope, Days of Rage. Toronto, New York, London, Sydney, Auckland: Bantam Books.
- Gripsrud, Jostein (2007)** Television and the European Public Sphere. *European Journal of Communication* 22:4, 479–492.
- Habermas, Jürgen (2004)** Julkisuuden rakennemuutos. Tutkimus yhdestä kansalaisyhteiskunnan kategoriasta. Suom. Veikko Pietilä. Tampere: Vastapaino.
- Heikkilä, Heikki (2007)** Beyond “Insofar as” Questions. *Contingent Social Imaginaries of the European Public Sphere. European Journal of Communication* 22(4): 427–441.
- Klimke, Martin (2008)** West Germany. Teoksessa Klimke, Martin & Joachim Scharloth (toim.) 1968 in Europe – A History of Protest and Activism, 1956–1977. Palgrave Macmillan Transnational History Series. New York: Palgrave Macmillan, 97–110.
- Kortti, Jukka (2000)** Kun mainoskatkot eivät olleet itsestään selvyyttä. *Televisionmainonnan kritiikki Suomessa 1960-luvulla. Tiedotustutkimus* 2/2000, 36–57.
- Kortti, Jukka (2003)** Modernisaatiomurroksen kaupalliset merkit. 60-luvun suomalainen televisiomainonta. Helsinki: SKS.
- Kortti, Jukka (2008)** Ylioppilaslehden sotia edeltävät sukupolvet ja mediahegemonia. Ylioppilaan maailmankatsomusta jäljittämässä. Teoksessa Railo, Erkka (toim.) Ajankohta, Poliittisen historian vuosikirja. Turku (ilmestyy).
- Kroes, Rob (1996)** If You’ve Seen One, You’ve Seen the Mall: Europeans and American Mass Culture. Urbana and Chicago: University of Illinois Press.
- Kurlansky, Mark (2004)** 1968. The Year that Rocked the World. New York: Ballantine Books.
- Kuusi, Antti (1968)** Ylioppilaitten vallankumous. Delfinikirjat. Helsinki: Otava.
- Larmola, Yrjö (Pääk.) YL 32/1968.**
- Lehto, Katriina (2007)** Ulrike Meinhof – Lähemmäs totuutta, ei todellisuutta. Helsinki: Ajatuskirjat.
- Malmberg, Tarmo (2006)** Habermas ja teoreettinen julkisuustutkimus. Yritys selittää väärinkäsityksiä’ *Tiedotustutkimus* 2/2006, 121–125.
- McChesney, Robert W. (2007)** Communication Revolution. *Critical Junctures and the Future of Media*. New York: The New Press.
- McGinnis, Joe (1969)** The Selling of the President. New York: Trident.
- McKee, Alan (2005)** The Public Sphere: An Introduction. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mouffe, Chantal (1986)** Hegemony and Ideology in Gramsci. Teoksessa Bennett, Tony & Graham Martin & Colin Mercer & Janet Woollacott (toim.) *Culture, Ideology and Social Process. A Reader*. London: The Open University Press, 219–234.
- Nehring, Holger (2008)** Great Britain. Teoksessa Klimke, Martin & Joachim Scharloth (toim.) 1968 in Europe – A History of Protest and Activism, 1956–1977. Palgrave Macmillan Transnational History Series. New York: Palgrave Macmillan, 125–136.

- Nieminen, Hannu (2006)** *Kansa seisoi loitompana. Kansallisen julkisuuden rakentuminen Suomessa 1809–1917.* Tampere: Vastapaino.
- Nieminen, Hannu & Mervi Pantti (2004)** *Media markkinoilla. Johdatus joukkoviestintään ja sen tutkimukseen.* Helsinki: Loki-Kirjat.
- Pantti, Mervi (1998)** *Suomalaisen elokuvan osallistuva kausi.* Teoksessa Uusitalo, Kari et al. (toim.) *Suomen kansallisfilmografia 7. 1962–1970: vuosien 1962–1970 suomalaiset kokoillan elokuvat.* Helsinki: VAPK-kustannus.
- Partanen, Anu (2008)** *Kadonnutta aikaa etsimässä* Image 1/2008, 58–59.
- Pas, Nick (2008)** *Subcultural Movements.* Teoksessa Klimke, Martin & Joachim Scharloth (toim.) *1968 in Europe – A History of Protest and Activism, 1956–1977.* Palgrave Macmillan Transnational History Series. New York: Palgrave Macmillan, 13–21.
- Pitkäranta, Inkeri (2006)** *Shh! Suomalainen Underground.* Näyttelyjulkaisu. Helsinki: Kansalliskirjasto.
- Purhonen, Semi (2002)** *Sukupolvikäsitteen kolme ulottuvuutta.* Diskursiivisen dimension merkitys sukupolvi-tietoisuuden rakentumisessa. *Sosiologia* 1/2002, 4–17.
- Purhonen, Semi & Tommi Hoikkala & J.P. Roos (2008)** *Kenen sukupolveen kuulut? Suurten ikäluokkien tarina.* Helsinki: Gaudemus.
- Pyhtilä, Marko (2004)** *Kansainväliset situationistit – speaktaakelin kritiikki.* Helsinki: Like.
- Salmi, Hannu (1998)** *Kuviteltu menneisyys.* Tieteessä tapahtuu 5/1998. <http://www.tsv.fi/ttapaht/985/salmi.htm>.
- Stevenson Nick (1995)** *Understanding Media Cultures. Social Theory and Mass Communication.* London: Sage.
- Suominen, Tapani (1997)** *Ehkä teloitamme jonkun. Opiskelijaradikalismi ja vallankumousfiktio 1960- ja 1970 -lukujen Suomessa, Norjassa ja Länsi-Saksassa.* Hanki ja jää. Helsinki: Tammi.
- Tanner, Jakob (2008)** *Motions and Emotion.* Teoksessa Klimke, Martin & Joachim Scharloth (toim.) *1968 in Europe – A History of Protest and Activism, 1956–1977.* Palgrave Macmillan Transnational History Series. New York: Palgrave Macmillan, 71–80.
- Tarvainen, Veikko (1993)** *60-luvun kapina.* Helsinki: Like.
- Thompson John B. (1995)** *The Media and Modernity: A Social Theory of the Media.* Cambridge: Polity Press.
- Tuominen, Marja (1991)** *”Me kaikki ollaan sotilaitten lapsia”. Sukupolvihegemonian kriisi 1960-luvun suomalaisessa kulttuurissa.* Helsinki: Otava.
- Tuusvuori, Jarkko S. (2007)** *Kulttuurilehti 1771–2007.* Helsinki: SKS.
- Virtanen, Matti (2008)** *1960-luvulla radikaalit tekivät, muut kannattivat.* Helsingin Sanomat 8.9.2008.
- Vähämäki, Jussi (2005)** *Johdanto Speaktaakelin yhteiskuntaan.* Teoksessa Debord, Guy, *Speaktaakelin yhteiskunta.* Helsinki: Summa, 7–21.